

Hybatelé světa

vzdělávací lekce

Vzdělávací lekce Hybatelé světa

Cíle:

- ★ Účastníci a účastnice se seznámí s různými cestami, které jednotlivci či zástupci států, byznysu a občanských hnutí využívají k utváření spravedlivějšího a udržitelnějšího světa.
- ★ Účastníci a účastnice diskutují o dvaceti příkladech pozitivní změny a umístí je do osového kříže na základě čtyř charakteristik činnosti (lokální-globální, ideová-praktická).
- ★ Účastníci a účastnice vybírají, do kterého z uvedených příkladů pozitivní změny by byli ochotni a motivováni se zapojit a proč, či naopak.

Anotace: Lekce pomocí dvaceti příkladů ze světa přináší inspiraci, jak lze změnou myšlení nebo konkrétními činy ovlivnit vývoj společnosti, aby život na naší planetě byl spravedlivější a udržitelnější. Během lekce zvažují účastníci a účastnice charakteristiky jednotlivých příkladů, zda jsou více lokální či globální, ideové či praktické. Příklady ukazují, že k poměrně velké změně může vést i úsilí jednotlivce, nebo že i malá lokální aktivita může být inspirací a startovačem změny globálního rozsahu. Lekce nabízí hlubší ponoření do tématu Hybatelé světa z fyzické mapy s názvem Svět v souvislostech (www.fairtrade.cz/mapa) a online mapy světa (www.fairtrade.cz/mapa-sveta).

Klíčová otázka: Jak lidé přispívají k tvorbě spravedlivějšího a udržitelnějšího světa pro všechny?

Věk: 11+ (základní verze) a 14+ (rozšířená verze)

Počet účastníků: 6+

Časová dotace: 45 minut (rozšířená verze 150 minut)

Pomůcky pro základní verzi (45 minut):

- ★ 2x papírová malířská páska
- ★ 2x fix
- ★ 2x vytištěný vzor a popisky osového kříže (Příloha 1)
- ★ 2x vytištěná a rozstříhaná sada příkladů ze světa v kratší verzi (Příloha 2)

Pomůcky pro rozšířenou verzi (150 minut):

- ★ 2x papírová malířská páska
- ★ 2x fix
- ★ 2x vytištěný vzor a popisky osového kříže (Příloha 1)
- ★ 2x vytištěná a rozstříhaná sada příkladů ze světa v delší verzi (Příloha 3)
- ★ 2x vytištěná slepá mapa světa (Příloha 4) nebo 1x fyzická mapa Svět v souvislostech (objednejte si na www.fairtrade.cz/mapa)

INFOBOX:

Fairtrade je certifikace zboží. Lidem ze zemí Afriky, Asie a Latinské Ameriky poskytuje možnost užít se vlastní prací za důstojných podmínek. Pěstitelé a zaměstnanci dostávají v rámci systému Fairtrade za své kakao, kávu nebo další plodiny spravedlivou výkupní cenu a navíc fairtradový příplatek. Mezi základní principy Fairtrade patří: spravedlivá výkupní cena, fairtradový příplatek, možnost předfinancování, demokratické rozhodování, dodržování pracovních práv, zákaz nucené a dětské práce a šetrnost k životnímu prostředí. Fairtradové komodity pěstují především drobní pěstitelé ve světě. Jedná se hlavně o kávu a kakao, ale také o banány, čaj, třtinový cukr, rýži, koření, bavlnu nebo řezané květiny.

Postup = evokace + uvědomění + reflexe

Evokace (5 minut)

Osobní přínos pro druhé (5 minut)

Na začátku lekce nechte účastníky a účastnice sdílet ve dvojicích, kdy udělali něco pro druhé bez toho, aby z toho měli osobní prospěch. Po chvíli nechte pár lidí sdílet příklady do celé skupiny.

Doptávejte se:

- ★ „Jaký čin pro vaše blízké nebo známé vám přinesl dobrý pocit?“
- ★ „Udělali jste někdy něco pro lidi, které neznáte? Nebo něco pro širší komunitu, pro celou společnost či životní prostředí?“
- ★ „Co vás k tomu motivovalo? Proč jste to dělali?“

Pokuste se doptáváním zjistit, zda má někdo zkušenost i s činnostmi, která byla přínosem pro širší komunitu (ve škole, obci, v České republice...), pro životní prostředí či pro společnost jako celek. Může jít např. o sběr odpadků v přírodě, darování krve, účast v peticích, dobrovolnou činnost v různých spolcích pracujících s lidmi na okraji společnosti, lidmi ohroženými chudobou, atd. Pokud by se nedařilo diskusi rozhýbat pomocí osobních příběhů, ptejte se, zda účastníci a účastnice znají příklady jiných lidí, kteří udělali či dělají něco pro druhé, společnost, přírodu.

Evokaci uzavřete informací, že se nyní seznámíte s několika příklady ze světa, které měly pozitivní vliv na řešení lokálních a globálních problémů, nerovností a nespravedlností.

INFOBOX:

Hnutí za pozitivní změny na světě má mnoho podob. Vývoj společnosti mají šanci ovlivnit jednotlivci, komunity, firmy nebo různá společenská hnutí. Na světě existují ostrůvky pozitivní deviace, ale i pestré příklady toho, že se cesta ke změně může podařit. Díky propojenosti světa nás může inspirovat afghánská dívka Malála, hnutí odporu původních obyvatel proti destruktivnímu rozvoji v Amazonii, certifikační systém Fairtrade, anebo podnikatelé, kteří rozvíjí takový byznys, který je prospěšný pro lidstvo i planetu.

Uvědomění (35 minut)

Pozitivní příklady ze světa (35 minut)

Rozdělte účastníky a účastnice do dvou skupin (při počtu nad 20 lidí je rozdělte do tří skupin, všechny přílohy připravte třikrát), **každé dejte jednu malířskou pásku, vzor a popisky osového kříže** (Příloha 1), **aby na zemi páskou vytvořili jeho větší kopii**. Velikost kříže přizpůsobte volné ploše na zemi ve třídě, ideálně by každá osa měla mít cca 2 metry. Přiřadte k osám popisky dle vzoru (Příloha 1). Příprava osy může trvat až 5 minut.

Následně je seznámte s významem jednotlivých os:

- ★ **vodorovná osa** znázorňuje, zda má činnost spíše **lokální či globální dopad**,
- ★ **svislá osa** znázorňuje, zda se jedná spíše o **ideovou či praktickou činnost**.

Vysvětlíte také, že osy spolu rozdělují prostor na čtyři kvadranty:

- ★ **levý horní kvadrant** tvoří prostor pro činnosti více **lokální a ideové**,
- ★ **pravý horní kvadrant** tvoří prostor pro činnosti více **globální a ideové**,
- ★ **pravý spodní kvadrant** tvoří prostor pro činnosti více **globální a praktické**,
- ★ **levý spodní kvadrant** tvoří prostor pro činnosti více **lokální a praktické**.

Poté do obou skupin **rozdejte všech 20 kartiček příkladů ze světa s kratšími texty** (Příloha 2). Delší popisy příkladů (Příloha 3) slouží pro prodlouženou verzi lekce, ale můžete je využít i v krátké verzi jako váš informační podklad nebo popisy vytisknout a bokem nechat všem k dispozici pro hlubší seznámení s příklady.

Po rozdání kartiček si každý ve skupině vybere jednu kartičku, přečte si ji a rozhodne se, kam by ji v rámci osového kříže umístil. U každého příkladu zvažuje jeho charakteristiku jak lokální či globální, tak ideovou či praktickou. Umístění blíže ke středu znamenají charakteristiku více společnou pro obě možnosti v ose a umístění dále od středu charakteristiku více vyhraněnou pro jednu danou možnost v ose. Příklady se mohou umísťovat v prostoru celého osového kříže, pokud tedy bude příklad více globální a praktický, bude umístěn v pravém horním kvadrantu.

Lidé ve skupině se střídají v představování jednotlivých příkladů a návrhu umístění (včetně odůvodnění). **Ve skupině o návrhu nejprve diskutují a poté příklad umístí do prostoru osového kříže.** Představení, diskuse a umístění jedné kartičky by mělo trvat jen něco málo přes 1 minutu, je třeba na to skupiny upozornit. Obcházejte skupiny, ujišťujte se, že úkolu rozumí, a průběžně je informujte o čase. Přibližně po 15 minutách této aktivity by měly mít skupiny umístěnou polovinu kartiček, všech 20 kartiček by měli umístit cca za 25 minut.

Závěrečných 5-10 minut se věnujte **porovnání obou skupin a diskusi**. Nechte je nahlédnout na umístění kartiček u druhé skupiny a pak se obou skupin ptejte:

- ★ „Při umísťování kterého příkladu jste nejvíce diskutovali? O čem, proč?“
- ★ „Umístění kterých příkladů u druhé skupiny vás nejvíce překvapilo a proč?“
- ★ „Na co byste se chtěli druhé skupiny v návaznosti na jejich schéma zeptat?“

Reflexe (5 minut)

Osobní vztah

(5 minut)

Řekněte účastníkům a účastnicím, aby si sami za sebe zapsali odpovědi na tyto otázky (nemusí zodpovědět všechny):

- ★ „Jaké příklady ze světa vám přišly nejvíce inspirativní?“
- ★ „Do čeho si dokážete představit, že by ses osobně zapojil/a?“
- ★ „Proč? Jaká by byla tvoje motivace, se do toho zapojit?“
- ★ „Jaké příklady ze světa vám ve výběru chyběly? Jaké příklady byste přidali?“

V závěru hodiny můžete dát prostor několika lidem, aby se o svůj osobní vztah k příkladům ze světa podělili s ostatními. Ostatní můžete vyzvat k pokyvování, pokud si odpověděli podobně.

ROZŠÍŘENÁ VERZE (150 minut)

Evokace (5 minut)

Osobní přínos pro druhé (5 minut)

Na začátku lekce nechte účastníky a účastnice povídat si ve dvojicích o tom, kdy udělali něco pro druhé, z čeho neměli přímý osobní prospěch. Po pár minutách je poproste o sdílení do celé skupiny buď sami za sebe, anebo mohou sdílet to, co je zaujalo z příběhu druhého.

Doptávejte se:

- ★ „Jaký čin pro vaše blízké nebo známé vám přinesl dobrý pocit?“
- ★ „Udělali jste někdy něco pro lidi, které neznáte? Nebo něco pro širší komunitu, pro celou společnost či životní prostředí?“
- ★ „Co vás k tomu motivovalo? Proč jste to dělali?“

Pokuste se doptáváním zjistit, zda má někdo zkušenost i s činností, která byla přínosem pro širší komunitu (ve škole, obci, v České republice...), pro životní prostředí či pro společnost jako celek. Může jít např. o sběr odpadků v přírodě, darování krve, účast v peticích, dobrovolnou činnost v různých spolcích pracujících s lidmi na okraji společnosti, lidmi ohroženými chudobou, atd.

Pokud by se nedařilo diskusi rozvíjet pomocí osobních příběhů, ptejte se, zda účastníci a účastnice znají příklady jiných lidí, kteří udělali či dělají něco pro druhé, společnost, přírodu.

Evokaci uzavřete informací, že se nyní seznámíte s několika příklady ze světa, které měly pozitivní vliv na řešení lokálních a globálních problémů, nerovností a nespravedlností.

Uvědomění (130 minut)

Pozitivní příklady ze světa (115 minut)

Rozdělte účastníky a účastnice do dvou skupin, každé dejte jednu malířskou pásku, vzor a popisky osového kříže (Příloha 1), aby **na zemi páskou vytvořili jeho větší kopii**. Velikost kříže přizpůsobte volné ploše na zemi ve třídě, ideálně by každá osa měla mít cca 2 metry. Přiřadte k osám popisky dle vzoru (Příloha 1). Příprava osy může trvat až 5 minut.

Následně je seznámte s významem jednotlivých os:

- ★ **vodorovná osa** znázorňuje, zda má činnost spíše **lokální či globální dopad**,
- ★ **svislá osa** znázorňuje, zda se jedná spíše o **ideovou či praktickou činnost**.

Vysvětlete také, že osy spolu rozdělují prostor na čtyři kvadranty:

- ★ **levý horní kvadrant** tvoří prostor pro činnosti více **lokální a ideové**,
- ★ **pravý horní kvadrant** tvoří prostor pro činnosti více **globální a ideové**,
- ★ **pravý spodní kvadrant** tvoří prostor pro činnosti více **globální a praktické**,
- ★ **levý spodní kvadrant** tvoří prostor pro činnosti více **lokální a praktické**.

Poté do obou skupin **rozdejte všech 20 kartiček příkladů ze světa s delšími texty** (Příloha 3) a dejte skupinám více času na úvodní prostudování kartiček s příklady (minimálně 5 minut), protože každý příklad je popsán pomocí 3-4 odstavců.

Po rozdělení kartiček si každý ve skupině vybere jednu kartičku, přečte si ji a rozhodne se, kam by ji v rámci osového kříže umístil. U každého příkladu zvažuje jeho charakteristiku jak lokální či globální, tak ideovou či praktickou. Umístění blíže ke středu znamenají charakteristiku více společnou pro obě možnosti v ose a umístění dále od středu charakteristiku více vyhraněnou pro jednu danou možnost v ose. Příklady se mohou umísťovat v prostoru celého osového kříže, pokud tedy bude příklad více globální a praktický, bude umístěn v pravém horním kvadrantu.

Lidé ve skupině se střídají v představování jednotlivých příkladů a návrhu umístění (včetně odůvodnění). **Ve skupině o návrhu nejprve diskutují a poté příklad umístí do osového kříže.** Každé představení, diskuse a umístění jedné kartičky by mělo trvat přibližně 4 minuty. Proces se opakuje do vyčerpání všech 20 příkladů hybatelů změny. Umístění všech příkladů do osového kříže by tak mělo celkem trvat přibližně 80 minut. Je třeba na to skupiny upozornit. Obcházejte skupiny, ujišťujte se, že úkolu rozumí, a průběžně je informujte o čase.

Po rozmístění všech příkladů můžete udělat krátkou pauzu, případně po umístění poloviny kartiček.

Závěrečných 15-20 minut uvědomovací části **věnujte porovnání obou skupin a diskusi**, na kterou je v této rozšířené variantě více prostoru. Nechte je nahlédnout na umístění kartiček u druhé skupiny a pak se obou skupin ptejte:

- ★ „Při umísťování kterého příkladu jste nejvíce diskutovali? O čem, proč?“
- ★ „Umístění kterých příkladů u druhé skupiny vás nejvíce překvapilo a proč?“
- ★ „Na co byste se chtěli druhé skupiny v návaznosti na jejich schéma zeptat?“
- ★ „Na základě čeho jste se při zařazování kartiček rozhodovali?“
- ★ „Jaké otázky vás při diskusi a zařazování příkladů napadaly?“

Přřazení do mapy

(15 minut)

Nechte obě skupiny, aby se pokusily všech 20 příkladů zanést do mapy a určily jejich polohu ve světě. Využít k tomu můžete:

- ★ **fyzickou mapu Svět v souvislostech**: pokud ji máte ve škole vyvěšenou, vyzvěte skupiny, aby našli, kterých 10 z 20 příkladů je vyznačeno na mapě a zbylých 10 příkladů se do mapy pokusily umístit. Některé příklady jsou celosvětové a nemají původ v jedné zemi nebo místě na planetě - ty mohou umístit do spodní části mapy.
- ★ **slepou mapu z Přílohy 4**: pokud využijete slepou mapu (Příloha 4), pak rozdejte do každé skupiny jednu vytištěnou kopii a nechte skupiny, aby se všech 20 příkladů pokusily do mapy umístit, tedy najít jejich místo v mapě. Některé příklady jsou celosvětové a nemají původ v jedné zemi nebo místě na planetě. Ty mohou psát u slepé mapy dolů do části Celý svět.

Po 10 minutách se skupin zeptejte, jaké umístění příkladu jim dělalo nejvíce obtíží a jestli je na rozmístění příkladů do mapy něco překvapilo nebo zaujalo.

Reflexe (15 minut)

Osobní vztah

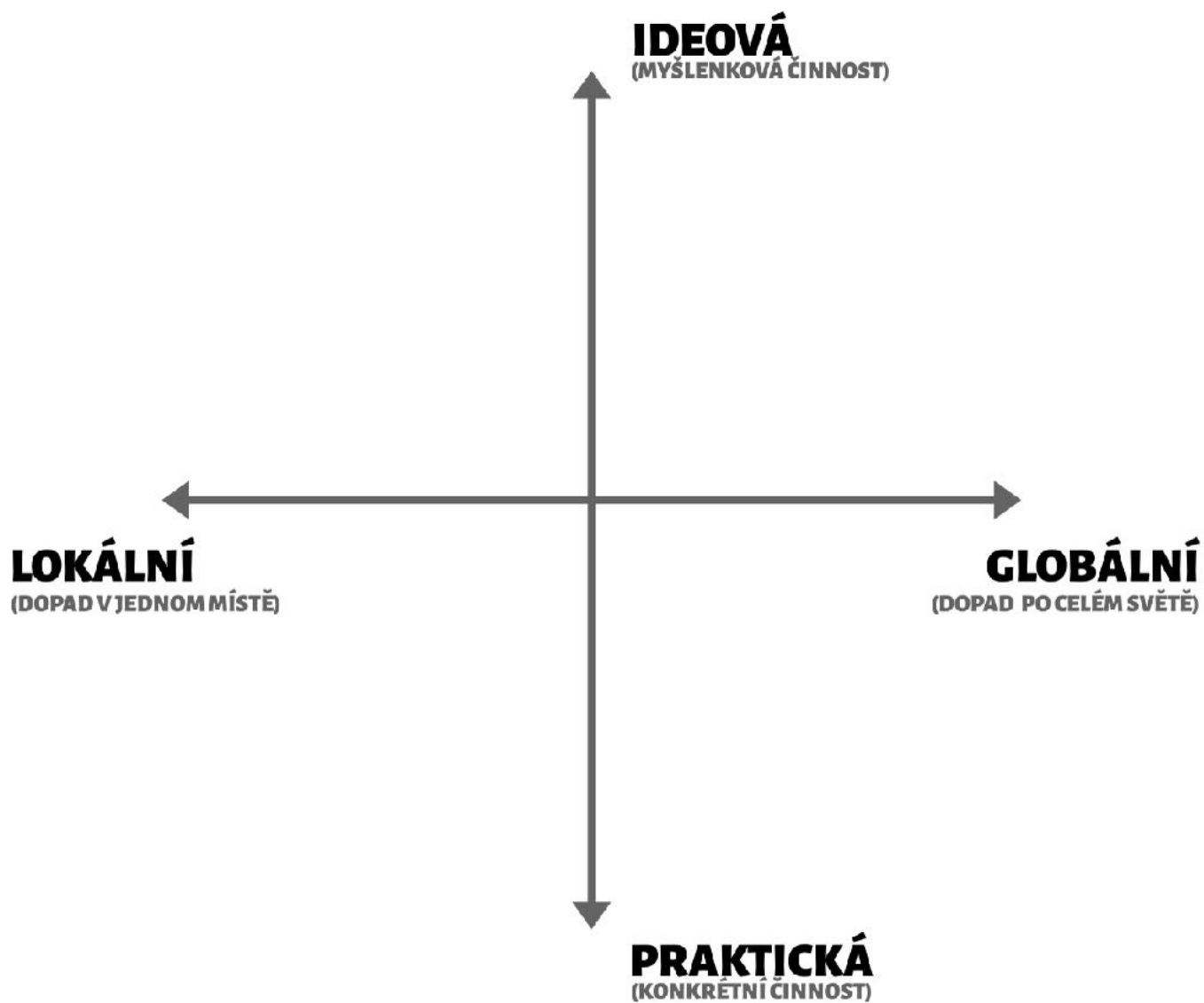
(15 minut)

Řekněte účastníkům a účastnicím, aby si sami za sebe zapsali odpovědi na tyto otázky (nemusí zodpovědět všechny):

- ★ „Jaké příklady ze světa vám přišly nejvíce inspirativní?“
- ★ „Do čeho si dokážeš představit, že by ses osobně zapojil/a?“
- ★ „Proč? Jaká by byla tvoje motivace, se do toho zapojit?“
- ★ „Jaké příklady ze světa vám ve výběru chyběly? Jaké příklady byste přidali?“

V závěru hodiny můžete dát prostor několika lidem, aby se o svůj osobní vztah k příkladům ze světa podělili s ostatními. Ostatní můžete vyzvat k pokyvování, pokud si odpověděli podobně.

Příloha 1 = Vzor a popisky osového kříže

PRAKTICKÁ
(KONKRÉTNÍ ČINNOST)

IDEOVÁ
(MYŠLENKOVÁ ČINNOST)

LOKÁLNÍ
(DOPAD NA JEDNOM MÍSTĚ)

GLOBÁLNÍ
(DOPAD PO CELÉM SVĚTĚ)

Příloha 2 = Sada příkladů v kratší verzi

01: PŮVODNÍ OBYVATELÉ AMAZONIE DLOUHODOBĚ BOJUJÍ PROTI KÁCENÍ PRALESA A USILUJÍ O OCHRANU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ.

Amazonský prales je jedním z největších a nejdůležitějších tropických deštných lesů na světě. Kácí se však tempem jednoho fotbalového hřiště každé dvě minuty. Klíčovou roli v boji proti tomu hrají domorodé kmeny, čelí za to ale útokům a tlaku ze strany těžařů, nadnárodních společností a zájmových skupin. Počet střetů i obětí v boji za záchranu amazonského pralesa roste.

02: PÁKISTÁNSKÁ DÍVKY MALÁLA YOUSAFZAI ZÍSKALA NOBELOVU CENU MÍRU ZA SVŮJ BOJ ZA PRÁVO KAŽDÉHO DÍTĚTE NA VZDĚLÁNÍ.

Malála Yousafzai se narodila se v údolí Svát v Pákistánu, které v roce 2008 ovládlo islámské hnutí Tálibán a začalo vypalovat dívčí školy. V roce 2012 Malálu napadli ve školním autobuse dva Tálibánci a střelili ji do hlavy. Naštěstí přežila a v exilu začala bojovat za práva žen na vzdělávání. Časopis TIME ji označil za jednu ze 100 nejvlivnějších lidí na světě a stala se vůbec nejmladší držitelkou Nobelovy ceny míru.

03: PŮVODNÍ OBYVATELÉ Z KMENE SIOUXŮ SE ÚSPĚŠNĚ POSTAVILI VÝSTAVBĚ I PROVOZU ROPOVODU V REZERVACI STANDING ROCK.

V roce 2017 spustila ropná společnost Energy Transfer Partners téměř 1900 km dlouhý ropovod přes území rezervace Standing Rock, kde žijí původní obyvatelé několika kmenů včetně Siouxů. Ti se obávali dopadů na životní prostředí, narušení posvátných míst a kontaminace pitné vody a pustili se do protestů. Lidé je podporovali i využíváním hashtagu #StandingRock. Protesty vedly k zastavení provozu ropovodu, spor ale dál pokračuje.

04: ODBORÁŘI V KOSTARICE BOJÍ ZA PRÁVA ZAMĚSTNANCŮ BANÁNOVÝCH PLANTÁŽÍ, ČELÍ ZA TO NÁTĚLU OVOCNÁŘSKÝCH FIREM.

Sdružování v odborech a kolektivní vyjednávání je jednou z mála možností, jak prosazovat zlepšení pracovních podmínek zaměstnanců. V praxi ale lidem zapojujícím se do odborů hrozí vyhazov, násilné útoky, únosy, nebo dokonce smrt, především v Latinské Americe. Kostarický odborář Didier Leiton se pravidelně setkává s lidmi z plantáží, řeší jejich osobní kauzy, informuje o aktuální výši minimální mzdy, vzdělává je a motivuje k prosazování jejich práv.

05: UPOZORŇOVAT NA SILNÁ SPOLEČENSKÁ TÉMATA JDE I POMOCÍ UMĚNÍ, JAK UKAZUJÍ ŠANŠIJA HASANÍ, BANKSY NEBO BADIUCAO.

Angažování umělci po celém světě využívají své tvůrčí schopnosti k tomu, aby upozorňovali na důležitá témata. Malba, socha, divadelní představení, kniha nebo film umožňuje umělcům vyjádřit svůj názor, zprostředkovat emoce a podnítit celospolečenskou debatu. Díla umělců otevírají témata týkající se konfliktů, sociálních nerovností nebo ekologických problémů, mohou nastartovat debatu o tématech a vést k pozitivním společenským změnám.

06: STUDENTSKÉ HNUTÍ FRIDAYS FOR FUTURE ORGANIZUJE STÁVKY MLADÝCH LIDÍ ZA OPATŘENÍ PROTI ZMĚNĚ KLIMATU.

Hnutí Fridays for Future vzniklo v roce 2018, kdy se švédská studentka Greta Thunberg rozhodla pátky místo školního vyučování protestovat před parlamentem za silnější opatření proti změně klimatu. Hnutí se stalo globálním fenoménem a angažuje mladé lidi z celého světa, kteří společně vytváří tlak na snižování emisí skleníkových plynů a urychlení přechodu na obnovitelné zdroje energie.

07: MAJITEL OUTDOOROVÉ FIRMY PATAGONIA DAROVAL SVŮJ ZISK CHARITATIVNÍMU FONDU NA OCHRANU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ.

Patagonia je obchodní společnost, která vyrábí outdoorové oblečení. Staví na kvalitě a odolnosti, díky které se prodlužuje využitelnost jejích výrobků a snižuje celková spotřeba. Majitel společnost Yvon Chouinard se postupně stal miliardářem a v roce 2022 se rozhodl svůj zisk (po reinvesticích do podnikání) věnovat do nově vzniklého fondu na ochranu životního prostředí a boje s klimatickou změnou.

08: ETIOPSKÁ PODNIKATELKA BETHLEHEM TILAHUN ALEMU VYTVOŘILA ZE SOLEREBELS NEJRYCHLEJI ROSTOUCÍ AFRICKOU ZNAČKU OBUVI.

SoleRebels je etiopským sociálním podnikem zaměřeným na výrobu obuvi. Jeho zakladatelka Bethlehem Tilahun Alemu byla v roce 2019 vyhlášena jednou z nejvlivnějších afrických žen roku. Zaměstnává místní sociálně znevýhodněné lidi a využívá starých pneumatik pro výrobu podrážek, svršky z bio bavlny nebo ručně tkané vlny. Posunuje diskurz o Africe od chudoby k podnikatelskému duchu a ekonomickému potenciálu.

09: KOMUNITNĚ PODPOROVANÉ ZEMĚDĚLSTVÍ UMOŽŇUJE PŘÍMÝ NÁKUP OVOCE A ZELENINY OD LOKÁLNÍCH FARMÁŘŮ.

Ovoce a zeleninu si lidé nemusí kupovat jen v obchodních řetězcích. Na mnoha místech Evropy i České republiky funguje systém komunitně podporovaného zemědělství (KPZ), kdy si místní skupina lidí společně nakupuje výrobky blízkých farmářů: ovoce, zeleninu, ale třeba i vejčeka nebo bio maso. Farmář doveze část své úrody na předem domluvené sběrné místo, kam si ji pak členové skupiny přicházejí vyzvednout. Členové skupiny získávají čerstvé a lokální produkty, farmář spravedlivěji zaplacen.

10: INDICKÁ EKOLOŽKA VANDANA SHIVA UPOZORŇUJE NA ÚBYTEK BIODIVERZITY A NEBEZPEČNOU ZÁVISLOST NA GMO SEMENECH.

Průmyslové zemědělství stojí na monokulturním pěstování a využívání geneticky modifikovaných organismů. Indická aktivistka a vědkyně Vandana Shiva se svou organizací Navdanya stojí na straně desetitísíců drobných farmářů, školí je v ekologickém zemědělství a založila pro ně komunitní semenné banky po celé zemi. Desetitisíce farmářů se tak může vrátet k tradičním zemědělským postupům a má opět přístup k přirozeným semenům.

11: FAIRTRADE NABÍZÍ PĚSTITELŮM VE SVĚTĚ LEPŠÍ VÝKUPNÍ CENY ZA JEJICH KÁVU, KAKAO NEBO BANÁNY, NAVÍC ROZVOJÍ DEMOKRATICKÉ PRINCIPY.

Systém Fairtrade nabízí více než 2 milionům pěstitelů dvě velké ekonomické výhody: minimální výkupní cenu a fairtradový příplatek. Díky tomu se pěstitelé ve světě dobře užívají svou produkcí a bonusové peníze z příplatku investují do zlepšení produkce a rozvoje místní komunity. Pěstitelé navíc mají rozhodující pravomoc v nastavování celého systému, volí si zástupce ve svém družstvu a hlasují o využití fairtradového příplatku.

12: NERŮSTOVÉ HNUTÍ USILUJE O OMEZENÍ EKONOMICKÉHO RŮSTU VE PROSPĚCH DOBRÉHO ŽIVOTA VŠECH V RÁMCI PLANETÁRNÍCH LIMITŮ.

Nerůst je politické, ekonomické a sociální hnutí, pro které je dobrý život všech lidí na planetě důležitější než zisk a růst. Podle jeho zastánců k tomu potřebujeme přetvořit náš ekonomický systém, snížit výrobu a spotřebu v bohatých zemích. Hnutí nabízí celou řadu kontroverzních i inspirativních úvah a tezí. Proveditelnost stojí na celkovém zchudnutí většiny lidí v bohatých zemích (včetně nás), v demokratické společnosti jde tedy spíše o utopii, ale jedná se o významnou reakci na klimatickou krizi a sociální situaci.

13: SRÍ LANKA SE CHCE STÁT PRVNÍ ZEMÍ NA SVĚTĚ, KTERÁ BUDE PĚSTOVAT POUZE BIOPOTRAVINY. RYCHLÁ ZMĚNA ALE ZPŮSOBILA HLAD V ZEMI.

Srí Lanka postupně přechází na bio produkci a udržitelnější zemědělství, aby snížila závislost na dovozu hnojiv a agrochemikálií. Prezident v roce 2021 zakázal používání syntetických hnojiv a pesticidů. Náhlý přechod na bio produkci neproběhl dobře. Kvůli nedostatečné přípravě přechodu na bioprodukcí, inflaci, dopadům Covid-19 a poklesu příjmu u turismu v zemi nastala ekonomická krize, docházely léky, palivo i potraviny.

14: MOBILNÍ TELEFONY FAIRPHONE VYUŽÍVAJÍ JAKO JEDINÉ FAIRTRADOVÉ ZLATO A UKAZUJÍ MOŽNOST ETICKÉ VÝROBY ELEKTRONIKY.

Nizozemská nevládní organizace Fairphone fungovala jako klasická kampaňovací neziskovka, upozorňovala na problémy při výrobě elektroniky. Velcí výrobci jim ale říkali, že férově vyrábět elektroniku nejde. Rozhodli se ukázat opak, pustili se do podnikání. Financování pro výrobu sehnali díky crowdfundingu a zmapovali dodavatelský řetězec. Nyní vyrábí telefony s etickým původem surovin (kobalt, tantal, cín) a Fairtrade zlatem, zajišťují dobré pracovní podmínky v čínských továrnách a telefony jsou snadno opravitelné.

15: INDIE JE NEJVĚTŠÍ FUNGUJÍCÍ DEMOKRACIÍ SVĚTA, VĚTŠÍ NEŽ TA AMERICKÁ. V ZEMI PŮSOBÍ AKTIVNÍ OBČANSKÁ SPOLEČNOST.

V Indii žije rekordních 1,3 miliardy lidí. Země je považována za největší fungující demokracii světa, lidé zde mohou díky svobodným volbám vyjádřit své politické preference a rozhodovat o směřování země. V roce 2019 volilo zástupce do dolní komory parlamentu 900 milionů lidí. Demokracie je za současné Módího éry v úpadku, přesto v Indii mají nezávislý soudní systém, svobodná média, aktivní občanskou společnost a silný parlamentní systém.

16: MLADÍ LIDÉ PO CELÉM SVĚTĚ VYUŽÍVAJÍ #HASHTAGY NA SOCIÁLNÍCH SÍTÍCH TAKÉ K PODPOŘE A ŠÍŘENÍ DŮLEŽITÝCH SPOLEČENSKÝCH TÉMAT.

Dnešní moderní kampaňování výrazně na sociálních sítích a využívání hashtagů, pomocí kterých vyjadřují podporu a mobilizují lidi k určitým společenským tématům. Například hashtagy jako #MeToo, #BlackLivesMatter a #StandingRock se staly symbolem pro boj proti sexuálnímu obtěžování, rasové nerovnosti a ochranu přírody. Sociální sítě nabízejí prostor nejen pro kreativní vyjádření, ale i upozorňování na ožehavá témata současného světa.

17: INVESTOVÁNÍ ZALOŽENÉ NA PRINCIPECH ESG PODPORUJE UDRŽITELNÝ ROZVOJ A UKAZUJE CESTU ODPOVĚDNĚJŠÍHO PODNIKÁNÍ.

Banky a investorské skupiny se na své investice se mohou dívat nejen pohledem ekonomických ukazatelů, ale také ESG kritérií (Environment, Social and Governance). Díky tomu zvažují i dopady investic na životní prostředí, sociální prostředí a řízení společnosti. Neinvestují tak do zbraní, fosilních paliv, tabáku, hazardu nebo do společností sídlících v daňových rájích, ale do nových technologií, čisté energie nebo precizního zemědělství.

18: BUEN VIVIR PŘINÁŠÍ ALTERNATIVU K TRADIČNÍMU VNÍMÁNÍ ROZVOJE ZALOŽENÉMU NA EKONOMICKÉM RŮSTU A KONZUMERISMU.

Buen Vivir je koncept zakořeněný v domorodých kulturách andské oblasti Jižní Ameriky, který zdůrazňuje důležitost harmonie mezi lidmi, přírodou a kosmem. Podporuje ochranu biodiverzity, udržitelné zemědělství, komunitnost, participativní rozhodování, sociální rovnost a alternativní ekonomické modely. Koncept je nejen teoretickou inspirací pro udržitelnější život na planetě a rozvojové strategie, v Ekvádoru a Bolívii byl zakotven v jejich ústavách.

19: MLADÁ MAYSKÁ ŽENA RIGOBERTA MENCHÚ SE POSTAVILA OTROCKÝM PODMÍNKÁM NA KÁVOVÝCH PLANTÁŽÍCH.

Rigoberta Menchú Tum žila v horách Guatemaly, kde tvrdě pracovala na kávových polích. Majitelé plantáží ji bili a zacházeli s ní jako s otrokem. Ač neuměla číst a psát, začala organizovat stávky a demonstrace za lepší životní podmínky a rovná práva lidí mayského původu. Snažili se ji umlčet, rodinu povraždili, utekla do exilu v Mexiku. Díky svému boji za práva domorodého obyvatelstva získala v roce 1992 Nobelovu cenu míru.

20: PROTESTNÍ HNUTÍ HAMBİ BLEİBT OCHRÁNILO LES PŘED VYKÁCENÍM KVŮLI TĚŽBĚ HNĚDÉHO UHLÍ A STALO SE SYMBOLEM BOJE ZA OCHRANU PŘÍRODY.

Německo jako průmyslová země potřebuje hodně elektrické energie, kterou z velké míry zajišťují uhelné elektrárny. Ty ale spotřebovávají uhlí a vypouští obrovské množství oxidu uhličitého. Protestující aktivisté z hnutí Hambı bleibt chtěli zabránit zničení lesa Hambach kvůli těžbě hnědého uhlí. Postupně získávali mezinárodní pozornost a širokou podporu. Elektrárna dále funguje, ale rozhodnutím soudu k rozšíření těžby uhlí nakonec nedošlo.

Příloha 3 = Sada příkladů v delší verzi

01: PŮVODNÍ OBYVATELÉ AMAZONIE DLOUHODOBĚ BOJUJÍ PROTI KÁCENÍ PRALESA A USILUJÍ O OCHRANU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ.

Amazonský prales je jedním z největších a nejdůležitějších tropických deštných lesů na světě. Rozkládá se především v Brazílii, ale i na území Peru, Kolumbie nebo Venezuely. Amazonský deštný prales produkuje obrovské množství kyslíku a se svými více než 400 miliardami stromů umožňuje absorbovat obrovské množství oxidu uhličitého. Odhaduje se, že zde žije více než 40 000 druhů rostlin, přes 2,5 milionu druhů hmyzu, desítky tisíc druhů obratlovců, ale i velcí predátoři jako jaguáři nebo anakondy. Součástí tohoto křehkého ekosystému jsou také místní domorodé kmeny se svými tradičními znalostmi a způsobem života. Zachování amazonského pralesa je kritické nejen pro ně samotné, ale také pro celou naši planetu.

Tempo kácení amazonského pralesa je alarmující, jen v roce 2020 bylo vymýceno na 8500 km² pralesa, tedy rozloha celého Karlovarského a Olomouckého kraje dohromady. To odpovídá tempu jednoho fotbalového hřiště každé dvě minuty. Stromy se kácí kvůli nelegální těžbě dřeva a systematickému přetváření krajiny na pastviny a zemědělskou půdu. Svou výraznou stopu na ničení amazonského pralesa má i česko-americký milionář Dennis Melka, jehož společnost Czech Melka Group se podílí na kácení pralesa kvůli svým plantážím palmy olejné a kakaovníků.

Klíčovou roli v boji proti těmto praktikám a za ochranu životního prostředí hrají právě domorodé kmeny, například kmeny Ashaninka, Kayapó nebo Munduruku. Čelí za to útokům a tlaku ze strany těžbařů, nadnárodních společností a zájmových skupin. Například v roce 2019 byl nelegálními těžbaři zavražděn domorodý ochránce pralesa Paul Paulin Guajajara, v roce 2022 byl zavražděn ochránce Bruno Pereira, ale i dopisovatel pro britský list Guardian Dom Phillips. Známou obětí v boji za záchranu amazonského pralesa byl také Chico Mendes, brazilský aktivista, odborář a světově uznávaný odborník na životní prostředí Amazonie, kterého v roce 1988 zastřelili rančeři. Velké množství jednotlivých střetů a jejich obětí v oblasti Amazonie najdete také na této mapě environmentálních konfliktů.

02: PÁKISTÁNSKÁ DÍVKÁ MALÁLA YOUSAFZAI ZÍSKALA NOBELOVU CENU MÍRU ZA SVŮJ BOJ ZA PRÁVO KAŽDÉHO DÍTĚTE NA VZDĚLÁNÍ.

"Byla jednou jedna dívka, která hrozně ráda chodila do školy. Jmenovala se Malála. Žila v poklidném údolí v Pákistánu. Jednoho dne ale místo ovládla skupina ozbrojených mužů, které se říká Tálibán. Svými zbraněmi zastrašovali obyvatele. Tálibán zakázal dívkám chodit do školy." Takto začíná příběh Malály v knize Příběhy na dobrou noc pro malé rebelky, která popisuje inspirativní příběhy žen z celého světa.

Malála Yousafzai se stala vůbec nejmladší držitelkou Nobelovy ceny míru za svůj boj za právo každého dítěte na vzdělání. Narodila se v údolí Svát v Pákistánu. Když v roce 2008 ovládlo údolí islámské hnutí Tálibán, začali vypalovat dívčí školy. Malála si o událostech vedla deník, který v roce 2009 vydala v BBC Urdu, digitální televizní stanici pokrývající Indii a Pákistán v urdštině. Netrvalo dlouho a Tálibán ji začal ohrožovat na životě. V roce 2012 Malálu napadli ve školním autobuse dva Tálibánci a střelili ji do hlavy. Naštěstí přežila, musela ale uprchnout do Anglie a žít tam v exilu.

V roce 2013 ji časopis TIME označil za jednu ze 100 nejvlivnějších lidí na světě. V den svých 16. narozenin promluvila na půdě OSN a ve svém projevu vyzvala Malála k rovnému právu na vzdělání pro dívky na celém světě a stala se světovým symbolem tohoto boje. Malálu mezinárodně proslavil americký dokumentární film z roku 2015 s názvem Dal mi jméno Malála.

03: PŮVODNÍ OBYVATELÉ Z KMENE SIOUXŮ SE ÚSPĚŠNĚ POSTAVILI VÝSTAVBĚ I PROVOZU ROPOVODU V REZERVACI STANDING ROCK.

V roce 2017 spustila ropná společnost Energy Transfer Partners téměř 1900 km dlouhý ropovod přes území rezervace Standing Rock. Ropovod dokázal denně přepravit až 570 tisíc barelů surové ropy ze Severní Dakoty až do Illinois. Výstavba ropovodu Dakota Access Pipeline (DAPL) stála ropnou společnost téměř 90 miliard Kč. Ačkoli předchozí prezident Barack Obama nařídil změnu trasy a vypracování nové studie vlivu na životní prostředí, hned v prvním týdnu ve svém úřadu dal dostavbě a provozu zelenou svým prezidentským dekretem Donald Trump.

Ropovod vede mimo jiné přes rezervaci Standing Rock, kde žijí původní obyvatelé několika kmenů včetně Siouxů. Siouxové a jejich podporovatelé se obávali především dopadů na životní prostředí, narušení posvátných míst a kontaminace pitné vody. Pustili se proto již na jaře 2016 do protestů, které byly největším shromážděním domorodých kmenů za posledních 100 let. Lidé se stavěli za původní obyvatele a na sociálních sítích se rychle rozšířil hashtag #StandingRock. Protesty rostly a také díky hlasům původních obyvatel nařídil soud v roce 2020 zastavení provozu ropovodu, vypracování nové studie dopadů na životní prostředí a zapojení dotčených komunit. Toto rozhodnutí v roce 2022 stvrdil Nejvyšší soud Spojených států amerických, když zamítl požadavek ropné společnosti na zrušení předchozího rozhodnutí soudu nižší instance. Spor o provoz ropovodu pokračuje.

Kauza Standing Rock je příkladem toho, jak aktivismus a mobilizace ve prospěch spravedlivého zacházení s původními obyvateli a ochrany životního prostředí mohou mít významný dopad.

04: ODBORÁŘI V KOSTARICE BOJÍ ZA PRÁVA ZAMĚSTNANCŮ BANÁNOVÝCH PLANTÁŽÍ, ČELÍ ZA TO NÁTLAKU OVOCNÁŘSKÝCH FIREM.

„Dřív jsem sklízel banány, ale po přidání k odborům mě přeřadili na odsekávání listů banánovníků. Vedení nechce, abych se stýkal s ostatními pracovníky. Sledují mě, jestli za nimi nechodím,“ vypráví při večerním setkání odborář pracující na plantáži Jardín del Tigre v Kostarice. Z obavy o svou budoucnost nechce uvádět své jméno a zobrazovat obličej na fotografiích. Právě uplatňování práva na sdružování a kolektivní vyjednávání je jednou z mála možností, jak prosazovat zlepšení pracovních podmínek. V praxi ale lidem zapojujícím se do odborů hrozí vyhazov, násilné útoky, únosy, nebo dokonce smrt. Významné exportní země Guatemala a Kolumbie patří mezi pět států na světě, v nichž se odehrává nejvíce násilí vůči odborářům.

Jedním z tahounů kostarických odborů je Didier Leiton, který se pravidelně setkává s lidmi z plantáží, řeší jejich osobní kauzy, informuje o aktuální výši minimální mzdy, vzdělává je a motivuje k prosazování jejich práv: „Většina firem potřebuje prosperovat, potřebuje zisk, dobré prodeje a dobré ekonomické výsledky. A z toho důvodu běžně porušují všechny druhy pracovních práv. Čím víc je porušují, tím víc peněz jim zbude. Odbory jsou důležité a potřebné pro to, aby z výdělku firem zůstala nějaká část i na pracovníky a pracovnice na plantážích.“ Měsíc před naším setkáním Didiera za jeho odborářské aktivity přepadli, zbili a ukradli mu motorku.

Rozhovory s odboráři vedli v roce 2017 zaměstnanci NaZemi a Ekumenické akademie. Z reportážní cesty vznikla výstava Příběh banánu i web www.pribehbananu.cz, který ukazuje okolnosti konvenčního pěstování banánů v Kostarice a Panamě.

05: UPOZORŇOVAT NA SILNÁ SPOLEČENSKÁ TÉMATA JDE I POMOCÍ UMĚNÍ, JAK UKAZUJÍ ŠAMSÍJA HASANÍ, BANKSY NEBO BADIUCAO.

Angažovaní umělci po celém světě využívají své tvůrčí schopnosti k tomu, aby upozorňovali na důležitá témata. Malba, socha, divadelní představení, kniha nebo film umožňuje umělcům vyjádřit svůj názor, zprostředkovat emoce a podnítit celospolečenskou debatu. Díla umělců otevírají témata týkající se konfliktů, sociálních nerovností nebo ekologických problémů, aby u diváků podpořila diskusi, kritické myšlení a případně aktivní zapojení. Díky tomu se může stát angažované umění katalyzátorem pro pozitivní společenské změny.

Na téma cenzury a diktatury v Číně upozorňuje například čínský politický karikaturista a lidskoprávní aktivista Badiucao. Z bezpečnostních důvodů nyní žije a tvoří v Austrálii, jeho díla můžete sledovat třeba na www.instagram.com/badiucao. Kritice čínské totalitní moci se věnuje také zřejmě nejznámější čínský umělec současnosti Ai Weiwei www.instagram.com/aiww. Ten ve svých dílech probírá politická a lidskoprávní témata. V roce 2017 měla v pražské Národní galerii premiéru jeho instalace Zákon cesty, kterou tvořil 70 metrů dlouhý černý nafukovací člun a více než dvě stovky postav. Dílem upozorňuje na téma uprchlické krize. „Není žádná uprchlická krize, jen krize lidstva... Při současném přístupu k uprchlíkům ztrácíme své základní hodnoty," zmiňuje umělec.

Street artu se věnuje britský umělec působící pod pseudonymem Banksy www.instagram.com/banksy. Ten své výtvarné umění tvoří na veřejných místech, nejčastěji na zdi budov. Jeho motivy často nesou politické nebo satirické poselství. V roce 2015 vyrazil do Izraele, aby obrátil pozornost na izraelsko-palestinský konflikt, jeho streetartové malby na vysoké zdi oddělující pásma Gazy od Izraele sdílely miliony lidí ve světě. V Afghánistánu zas bojuje za práva místních žen mladá streetartová umělkyně Šamsíja Hasaní www.instagram.com/shamsiahassani. Během pár minut dokáže vytvořit nástěnnou malbu a zmizet. Sprejovala po zdech a schodištích úzkých uliček Kábulu. Její graffiti zobrazují silné a velké ženy, plné energie.

Mezi společensky angažované zpěváky patří například havajský muzikant Jack Johnson nabádající k ochraně oceánu nebo laponská rapperka Maxida Mäarak upozorňující na změnu klimatu a další ekosociální témata.

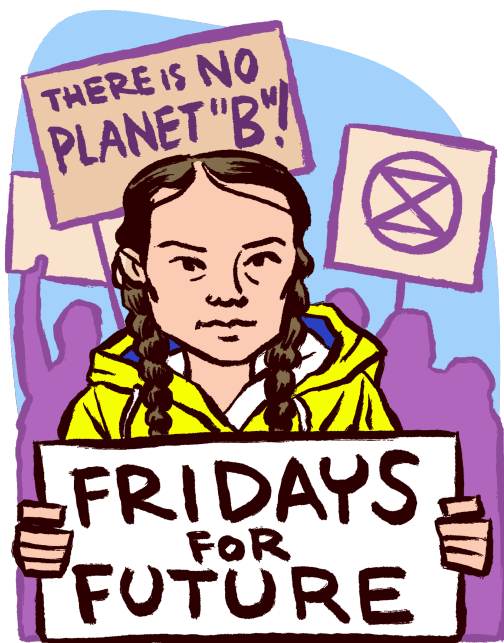

06: STUDENTSKÉ HNUTÍ FRIDAYS FOR FUTURE ORGANIZUJE STÁVKY MLADÝCH LIDÍ ZA OPATŘENÍ PROTI ZMĚNĚ KLIMATU.

Hnutí Fridays for Future vzniklo v srpnu 2018, kdy se švédská studentka Greta Thunberg rozhodla pátky místo školního vyučování protestovat před švédským parlamentem za silnější opatření proti změně klimatu. Od té doby se hnutí stalo globálním fenoménem a angažuje mladé lidi z celého světa v boji za ochranu životního prostředí a opatření proti klimatické změně.

Fridays for Future (www.fridaysforfuture.org) organizuje stávky a protesty, během kterých studenti a mladí lidé požadují klimatickou spravedlnost, snižování emisí skleníkových plynů a urychlení přechodu na obnovitelné zdroje energie. Studenti nejen stávkují, ale také pořádají diskuse a přednášky, vedou kampaně na sociálních sítích a organizují petiční akce. Snaží se o dialog s politiky a vytváření tlaku na rozhodování směřující k ochraně životního prostředí. Hnutí je aktivní nejen v západní Evropě, ale i v Česku, Austrálii, Indii, Brazílii nebo USA.

Toto hnutí je příkladem toho, že mladí lidé mohou mít významný dopad na společnost a politické procesy. Jejich hlas a angažovanost přitahují pozornost médií, politiků a veřejnosti. Díky nim se klimatická krize stává klíčovým tématem ve veřejné debatě a dochází k většímu tlaku na budování udržitelnější budoucnosti pro všechny na této planetě.

07: MAJITEL OUTDOOROVÉ FIRMY PATAGONIA DAROVAL SVŮJ ZISK CHARITATIVNÍMU FONDU NA OCHRANU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ.

Patagonia je obchodní společnost, která vyrábí outdoorové oblečení pro horolezce, lyžaře a další lidi trávící svůj čas v přírodě. Společnost staví na kvalitě a odolnosti, díky které se prodlužuje využitelnost jejích výrobků a snižuje celková spotřeba. Při výrobě používá z velké míry recyklované materiály a snaží se zajistit dobré pracovní podmínky pro zaměstnance.

Majitel společnosti Yvon Chouinard byl původně vášnivý horolezec. Začal vyrábět kvalitní vybavení a oblečení pro sebe a přátele. Jeho společnosti Patagonia se dařilo a on se stal jako její majitel miliardářem. Hodnota jeho majetku v současnosti dosahuje téměř 30 miliard Kč. Třiaosmdesátiletý Chouinard se v roce 2022 rozhodl, co dál se svou společností. Mohl ji prodat jinému majiteli nebo z ní udělat veřejně obchodovatelnou společností. Měl ale obavu, že nový majitel nebo akcionáři by v budoucnu tlačili pouze na budování zisku. Rozhodl se proto založit dva fondy: fond Patagonia Purpose Trust pro ochranu hodnoty firmy a zajištění investic do dalšího podnikání, a druhý fond Holdfast Collective, který má ze zisku společnosti zajišťovat ochranu životního prostředí. Fond by měl ročně spravovat přibližně 2,5 miliardy Kč. „Vydělané peníze po reinvesticích do podnikání budou rozděleny jako dividendy na pomoc v boji s klimatickou krizí,” uvedl podnikatel.

Dle amerického ekonoma Milтона Friedmana mají obchodní společnosti jediný účel: vytváření zisku pro majitele nebo akcionáře. V současnosti ale vidíme hned několik příkladů toho, že se pozornost firem obrací v různé míře také na odpovědnost vůči společnosti a životnímu prostředí. Na tuto společenskou odpovědnost firem se dívají nejen spotřebitelé, ale i investoři nebo zaměstnanci. Patagonia je příkladem společnosti, která buduje udržitelný byznys a ukazuje, že podnikání může být silným nástrojem pro ochranu životního prostředí.

08: ETIOPSKÁ PODNIKATELKA BETHLEHEM TILAHUN ALEMU VYTVOŘILA ZE SOLEREBELS NEJRYCHLEJI ROSTOUCÍ AFRICKOU ZNAČKU OBUVI.

SoleRebels je etiopským sociálním podnikem zaměřeným na výrobu obuvi. Jeho zakladatelka a výkonná ředitelka Bethlehem Tilahun Alemu udělala z firmy nejrychleji rostoucí africkou značku obuvi a byla v roce 2019 vyhlášena jednou z nejvlivnějších afrických žen roku.

Ocenění je nejen uznáním její obchodní prozíravosti, ale i osobní snahy posunout diskurz o Africe od chudoby k podnikatelskému duchu, sociálnímu kapitálu a ekonomickému potenciálu. Výrobci obuvi soleRebels se od běžných výrobců obuvi liší především v zaměstnávání lokálních sociálně znevýhodněných lidí a využívání upcyclingu v materiálech. Udržitelnější výroba tak stojí na využití starých pneumatik pro výrobu podrážek, svršků z bio bavlny nebo ručně tkané vlny. Práci ve výrobě dostávají z poloviny etiopské ženy, a zvyšuje se tak jejich ekonomická nezávislost. Specifický design odkazuje na etiopskou kulturu. SoleRebels také investuje do komunitních projektů, jako je výstavba škol, zdravotnických zařízení a rozvoj infrastruktury.

Pomocí dobrého marketingu se výrobky soleRebels (www.solerebels.com) rychle rozšířily na mezinárodní trhy a jejich boty se prodávají po celém světě. Firma z Addis Abeby je příkladem úspěšného podnikání, které kombinuje ekonomický růst s pozitivním dopadem na společnost a životní prostředí.

09: KOMUNITNĚ PODPOROVANÉ ZEMĚDĚLSTVÍ UMOŽŇUJE PŘÍMÝ NÁKUP OVOCE A ZELENINY OD LOKÁLNÍCH FARMÁŘŮ.

Ovoce a zeleninu si lidé nemusí kupovat jen v obchodních řetězcích. Na mnoha místech Evropy i České republiky funguje systém komunitně podporovaného zemědělství (KPZ), kdy si místní skupina lidí společně nakupuje výrobky blízkých farmářů: ovoce, zeleninu, ale třeba i vejčka nebo bio maso. Systém funguje nejčastěji tak, že farmář doveze část své úrody na předem domluvené sběrné místo, kam si ji pak členové skupiny přicházejí vyzvednout. Členové skupiny získávají čerstvé a lokální produkty, farmář spravedlivěji zapláceno. Někdy mu členové produkci i předplatí, aby mohl provést potřebné investice před sezónou, a půjčku poté skupině dodávkami ovoce a zeleniny postupně splácí. Přidanou hodnotou bývá, že se spotřebitel a producent osobně poznají, farmu mohou navštěvovat a podílet se na zemědělských pracích, spolurozhodovat o pěstovaných plodinách, zkracují dodavatelský řetězec, snižují množství obalového materiálu a díky kratší vzdálenosti dovozu i emise oxidu uhličitého. Farmáře zapojené do systému KPZ najdete na www.kpzinfo.cz.

V Česku můžete využít službu Scuk. Díky zapojeným farmářům a široké síti nákupních skupin můžete na www.scuk.cz nakupovat lokální potraviny a výrobky. Místní organizátor výdejního místa vždy posbírá objednávky a zasílá je farmářům, kteří vše připraví na další výdejní den. Vy si jen na webu vyberete výdejní místo a zboží, po objednávce vám obsluha daného místa dá vědět den výdeje.

Komunitně podporované zemědělství je další možností odpovědnějšího přístupu ke spotřebě farmářských výrobků. V rámci odpovědné spotřeby můžeme také volit sezónní a lokální výrobky, dávat přednost bio produkci. A pokud si chceme dopřát luxusní dobroty z dálky jako kávu nebo banány, pak můžeme nakupovat ty s certifikační známkou Fairtrade.

10: INDICKÁ EKOLOŽKA VANDANA SHIVA UPOZORŇUJE NA ÚBYTEK BIODIVERZITY A NEBEZPEČNOU ZÁVISLOST NA GMO SEMENECH.

Průmyslové zemědělství stojí stále více na monokulturním pěstování a využívání geneticky modifikovaných organismů. V důsledku lidské činnosti se narušují ekosystémy a snižuje druhová rozmanitost. To neplatí jen pro počet druhů zvířat, ale i rostlin. Problému ztráty biodiverzity a komercializaci zemědělských semen se věnuje indická aktivistka a environmentální vědkyně Vandana Shiva.

Vandana Shiva upozorňuje na monopol, který nad semeny drží velké agrochemické společnosti jako Monsanto. Vandana Shiva se svou organizací Navdanya stojí na straně drobných farmářů, kteří se musí potýkat s nuceným odklonem od tradičních zemědělských postupů a omezeným přístupem k tradičním osivům. Přirozeným semenům hrozí zánik, nahrazují je ta geneticky modifikovaná. Indičtí pěstitelé bavlny a dalších plodin si musí tato GMO semena kupovat za vysokou cenu.

Členy organizace Navdanya, kterou Vandana založila, jsou dnes už desítky tisíc pěstitelů, kteří spolupracují na ochraně biodiverzity tradičních odrůd plodin: „Svoboda pochází ze semínek, která si můžete jako část úrody ponechat do příštího roku, abyste je zaseli. Postupně jsme podpořili vznik komunitních semenných bank po celé zemi, aby rolníci měli přístup k semenům. Pořádáme kurzy, kde rolníky učíme, jak přejít na ekologické zemědělství, které podporuje biodiverzitu. Začali jsme s konceptem spravedlivého obchodu, tzv. fair trade, naše obchody v Bombaji a Dillí přinášejí spotřebitelům tyto přímo obchodované, ekologické a biodiverzitu podporující produkty,” zmiňuje Vandana Shiva v rozhovoru pro čtrnáctideník A2.

11: FAIRTRADE NABÍZÍ PĚSTITELŮM VE SVĚTĚ LEPŠÍ VÝKUPNÍ CENY ZA JEJICH KÁVU, KAKAO NEBO BANÁNY, NAVÍC ROZVOJÍ DEMOKRATICKÉ PRINCIPY.

Systém Fairtrade nabízí pěstitelům dvě velké ekonomické výhody: minimální výkupní cenu a fairtradový příplatek. Minimální výkupní cena stanovuje minimální hodnotu, za kterou od certifikovaného pěstitelského družstva vykupuje jejich certifikovaný odběratel – pěstitelé díky tomu dostávají za své plodiny takovou cenu, která pokrývá jejich výrobní náklady a zároveň jim umožňuje vést důstojný život. Navíc získávají fairtradová družstva fairtradový příplatek, který používají na další rozvoj družstva a celé komunity pěstitelů.

Do systému Fairtrade je zapojeno více než 2 miliony pěstitelů a přes 1930 pěstitelských družstev a organizací v celkem 70 zemích světa. Z fairtradových surovin se v roce 2021 prodávalo ve 143 zemích světa více než 37 000 výrobků. Plnění standardů Fairtrade International nekontroluje organizace sama, ale dohlíží na to nezávislá certifikační společnost FLOCERT. Tato auditorská společnost provádí kontroly dodržování standardů a realizuje pravidelné a namátkové audity ve spolupráci s inspektory a auditory po celém světě.

Podíl pěstitelů a pěstitelek na rozhodování je jedním z hlavních principů fungování systému Fairtrade. Zástupci pěstitelů mají na valné hromadě Fairtrade International polovinu hlasů. Díky této rovnocenné účasti pěstitelů je systém Fairtrade více demokratický a zohledňuje potřeby a perspektivy samotných pěstitelů. Členové družstev si na schůzích sami pravidelně volí své zástupce do vedení a také si sami určují, jak se využije fairtradový příplatek, který jim certifikovaní odběratelé platí nad rámec výkupní ceny.

12: NERŮSTOVÉ HNUTÍ USILUJE O OMEZENÍ EKONOMICKÉHO RŮSTU VE PROSPĚCH DOBRÉHO ŽIVOTA VŠECH V RÁMCI PLANETÁRNÍCH LIMITŮ.

Nerůst je politické, ekonomické a sociální hnutí, pro které je dobrý život všech lidí na planetě důležitější než zisk a růst. Podle jeho zastánců k tomu potřebujeme přetvořit náš ekonomický systém, snížit výrobu a spotřebu v bohatých zemích. Hnutí reaguje na současný nárůst sociálních nerovností a extremismu, na naši přepracovanost, na ztrátu druhové rozmanitosti i na klimatickou krizi. Nerůstové hnutí vychází z předpokladu, že jednou z hlavních příčin současné krize je neustálý hospodářský růst a související tlak na životní prostředí a lidi. Hnutí staví na vizi světa, kde lidé nejsou objektem pro růst ekonomiky, ale naopak ekonomika přispívá lidem v takové míře, aby žili dobře a zároveň nepřekračovali planetární meze.

Téma nabízí celou řadu kontroverzních i inspirativních úvah a tezí, které ale stojí za další prozkoumání. Ze současného růstového modelu fungování ekonomiky profituje především úzká vrstva nejbohatších. Ty je potřeba zásadně zdanit a jejich bohatství rozprostřít do celé společnosti. V rámci "ekonomické demokracie" má celá společnost rozhodovat o tom, co se bude vyrábět a co už ne. Potřeba je například financovat vědu, školství, zdravotnictví, infrastrukturu - ale i zásadně omezit výrobu a spotřebu, náš současný bezstarostný konzum. Uskromnit se musí především bohaté a průmyslové země (včetně České republiky), ty chudé (často i vinou koloniální historie) totiž potřebují ještě trochu růst, aby se dosáhlo dobrého života pro všechny.

V současném společenském uspořádání jde spíše o utopii. Ta by byla realizovatelná zřejmě jen v případě, že by na naší planetě došlo k nějaké katastrofě, třeba způsobené klimatickou krizí, kdy nerůst plní funkci nouzového řešení. Ale ne dnes. Na to nemůže sehnat v demokratické společnosti mandát, dostatek podporovatelů mezi lidmi a politiky. Ve své podstatě totiž znamená zchudnutí většiny lidí v těchto západních demokratických zemích. My všichni si však z této nerůstové vize můžeme vzít cenné podněty. Přemýšlet nad svou spotřebou. Neplýtvat. Dávat více prostoru mezilidským vztahům, činnostem a myšlenkám. Zpomalit. Nemyslet jen na produktivitu a efektivitu, ale i dopady našich činností a odpočinek. Upozorňovat na nespravedlnosti a nerovnosti, pojmenovávat jejich příčiny.

Nerůst nabízí zajímavé perspektivy a důležité myšlenky reagující na současnou klimatickou krizi a sociální situaci. Projděte si základní myšlenky hnutí na www.nerust.cz.

13: SRÍ LANKA SE CHCE STÁT PRVNÍ ZEMÍ NA SVĚTĚ, KTERÁ BUDE PĚSTOVAT POUZE BIOPOTRAVINY. RYCHLÁ ZMĚNA ALE ZPŮSOBILA HLAD V ZEMI.

Srí Lanka postupně přechází na bio produkci a udržitelnější zemědělství. Země chce zajistit bezpečnější pracovní podmínky, ochranu půdy i vodních zdrojů, ale také snížit svou závislost na dovozu hnojiv a agrochemikálií. Prezident Radžapaksa v roce 2021 zakázal používání syntetických hnojiv a pesticidů. Podle odhadů měl zákaz zemi ušetřit 400 milionů dolarů, které ročně utrácela za syntetická hnojiva. Rozhodnutí se týkalo i produkce čaje, hlavního vývozního artiklu Srí Lanky, který do státní kasy ročně přivádí přes miliardu dolarů, asi 10 % příjmů z exportu.

Konvenční zemědělství stojící na využívání agrochemikálií vyžaduje velké náklady a způsobuje řadu problémů v oblasti životního prostředí a zdraví. Když se syntetická hnojiva a pesticidy dostávají do vodních toků, způsobují otravu zvěře i zdrojů pitné vody. Výroba a aplikace agrochemikálií uvolňují velké množství skleníkových plynů a znehodnocují půdu. Zároveň ale umožňují pěstování více potravin na menší ploše.

Náhlý přechod na bio produkci neproběhl dobře. Prezident bez větších příprav a návazné podpory pěstitelů s okamžitou platností zakázal využívání agrochemikálií. Navíc v čase, kdy se ekonomika země potýkala s obrovskou inflací, dopady pandemií Covid-19 a souvisejícím poklesem turistického průmyslu. Vypadalo to na katastrofu a také k ní došlo. Agrochemický zákaz způsobil v prvních 6 měsících pokles produkce rýže o 20 % - země do té doby soběstačná v produkci rýže tím ohrozila svou potravinovou bezpečnost a musela utratit 450 milionů dolarů za dovoz rýže. Produkce čaje klesla o 18 % a vláda musela vynaložit stovky milionů na dotace a kompenzace zemědělcům. V roce 2022 byl prezident svržen kvůli trvající ekonomické krizi, nedostatku základních potravin, léků a pohonných hmot. Posun k lepším zemědělským postupům je přesto možný, vyžaduje ale více času, podpory zemědělcům a komplexnější reformy ekonomiky.

14: MOBILNÍ TELEFONY FAIRPHONE VYUŽÍVAJÍ JAKO JEDINÉ FAIRTRADOVÉ ZLATO A UKAZUJÍ MOŽNOST ETICKÉ VÝROBY ELEKTRONIKY.

Nizozemská nevládní organizace Fairphone (www.fairphone.com) fungovala jako klasická kampaňovací neziskovka. Snažila se upozorňovat na problémy při výrobě elektroniky a motivovat k férovějšímu přístupu k výrobě. Lidé v ní vytvářeli letáky, lobbovali u politiků, pořádali infostánky... Velcí výrobci elektroniky jim ale říkali, že férověji vyrábět elektroniku nejde. Rozhodli se proto opustit kampaňování a prakticky ukázat, že to jde.

Pustili se do podnikání. Nejprve zmapovali dodavatelský řetězec. Finance pro výrobu první řady telefonu Fairphone v roce 2013 získali díky crowdfundingu – komunitního financování. U společnosti, která neměla žádnou předchozí zkušenost s výrobou elektroniky, si přes 5000 lidí předplatilo výrobu mobilu, který ještě ani neviděli. Dnes společnost nabízí nejen pokročilý model Fairphone 4, ale i dvoje sluchátka.

A co Fairphone odlišuje od klasických výrobců elektroniky? Co pro to prakticky dělá? Dbá na etickou těžbu surovin, především kobaltu, tantalu nebo cínu – především v dolech Demokratické republiky Kongo. V mobilech využívá zlato s certifikací FAIRTRADE. Hlídá a prosazuje dobré pracovní podmínky, většina výroby probíhá v čínských továrnách, ale třeba kondenzátory z tantalu vyrábí česká továrna. Fairphone ukazuje transparentně svůj dodavatelský řetězec i rozklad výrobních nákladů. Umožňuje snadnou opravitelnost a aktualizovatelnost svých telefonů, což zvyšuje jejich životnost a snižuje množství elektronického odpadu. Ale hlavně ukazuje velkým hráčům v elektronickém průmyslu, že opravdu jde vyrábět elektroniku udržitelně a motivuje je k přehodnocení jejich postupů.

15: INDIE JE NEJVĚTŠÍ FUNGUJÍCÍ DEMOKRACIÍ SVĚTA, VĚTŠÍ NEŽ TA AMERICKÁ. V ZEMI PŮSOBÍ AKTIVNÍ OBČANSKÁ SPOLEČNOST.

Indie v roce 2023 přeskočila Čínu a je nyní zemí s největším počtem obyvatel. Žije zde přes 1,3 miliardy lidí. Zároveň je Indie považována za největší fungující demokracii světa, kdy mohou díky svobodným volbám vyjádřit své politické preference a rozhodnout o směřování země. Zorganizovat demokratické volby je vzhledem k rozsáhlé a rozmanité populaci obrovskou výzvou, přesto v roce 2019 v zemi volilo 900 milionů lidí své zástupce do dolní komory parlamentu neboli Lok Sabha, ze které pak vzejde i vláda.

Indie je občansky aktivní, v zemi působí velké množství nevládních neziskových organizací a ve své činnosti navazují na historický boj Gándhího za samostatnost od britské nadvlády. Indie má nezávislý soudní systém, svobodná média, aktivní občanskou společnost a silný parlamentní systém, který slouží jako kontrolní mechanismy a zajišťuje dodržování zákonů a ochranu lidských práv. Demokracie je za současné Módího éry v úpadku, předseda vlády směřuje zemi k hinduistickému nacionalismu, pohrdá menšinami, nezávislými médii a soudnictvím. Navzdory tomu i dalším aktuálním výzvám země, jako jsou sociální nerovnosti a korupce, její demokratické instituce jsou schopné reagovat na změny a představují základní kámen stability v zemi.

16: MLADÍ LIDÉ PO CELÉM SVĚTĚ VYUŽÍVAJÍ #HASHTAGY NA SOCIÁLNÍCH SÍTÍCH TAKÉ K PODPOŘE A ŠÍŘENÍ DŮLEŽITÝCH SPOLEČENSKÝCH TÉMAT.

Dnešní moderní kampaňování výrazně využívá sociálních sítí. Jedním z klíčových prvků této strategie je používání hashtagů, které se staly silným nástrojem pro vyjádření podpory, sdílení zkušeností a mobilizaci lidí kolem společenských témat. Například hashtagy jako #MeToo, #BlackLivesMatter a #StandingRock se staly symbolem pro boj proti sexuálnímu obtěžování, rasové nerovnosti a ochranu přírody.

Sociální sítě a zejména čínská síť TikTok jsou obrovským fenoménem mezi mladými lidmi. Nabízí prostor nejen pro kreativní vyjádření a sdílení nápadů, ale i upozorňování na ožehavá témata současného světa a organizování kampaní. Tato nová forma aktivismu oslovuje mladou generaci a umožňuje jim zapojit se do společenských debat a prosazování změn.

Vývoj moderních technologií a sociálních sítí otevřel nové možnosti pro kampaňování a aktivismus. Používání hashtagů na sociálních sítích se staly významnými nástroji pro šíření zpráv, organizování kampaní a mobilizaci lidí. Největší a nejmocnější síť online aktivistů je nyní Avaaz (www.avaaz.com). Ta přes petice a články nabízí zapojení do témat jako klimatická změna, lidská práva, chudoba nebo konflikty.

17: INVESTOVÁNÍ ZALOŽENÉ NA PRINCIPECH ESG PODPORUJE UDRŽITELNÝ ROZVOJ A UKAZUJE CESTU ODPOVĚDNĚJŠÍHO PODNIKÁNÍ.

Banky a velké investorské skupiny mohou hrát pozitivní roli v budování udržitelnější společnosti. Na své investice se mohou dívat nejen pohledem ekonomických ukazatelů, složení aktiv a historické výkonnosti, ale také s ohledem na ESG kritéria (Environment, Social and Governance). ESG kritéria představují soubor faktorů, díky kterým mohou investoři hodnotit investiční příležitost z pohledu dlouhodobé udržitelnosti, tedy z pohledu dopadů na životní prostředí, sociální prostředí a řízení společnosti. Investoři preferují společnosti s vysokým ESG hodnocením a vyhýbají se těm, které nedodržují nebo ignorují aspekty životního prostředí (snižování uhlíkové stopy nebo investice do obnovitelných zdrojů...), sociální aspekty (genderová rovnost, boj s novodobým otroctvím...) nebo etického řízení společnosti (korupce, neodvážení daní...).

Jak upozorňuje i autorská výstava profesora Miroslava Bárty s názvem Udržitelnost a civilizace, i čeští investoři při nákupu akcií nebo dluhopisů zvažují ESG kritéria. Například skupina ČSOB investuje mimo jiné do nových technologií, čisté energie, precizního zemědělství, dopravy, logistiky či kybernetické bezpečnosti. Naopak neinvestuje do zbraní, fosilních paliv, tabáku, hazardu nebo do společností sídlících v daňových rájích.

Obchodní společnosti se snaží převzít odpovědnost i jinými strategiemi než jen etickým investováním. Podporují zelenou energetiku, transparentní dodavatelské řetězce, recyklaci a minimalizaci odpadu nebo využívají produkty šetrné k lidem a životnímu prostředí - třeba zaměstnanci společnosti Kaufland a Lidl využívají uniformy z fairtradové bavlny.

18: BUEN VIVIR PŘINÁŠÍ ALTERNATIVU K TRADIČNÍMU VNÍMÁNÍ ROZVOJE ZALOŽENÉMU NA EKONOMICKÉM RŮSTU A KONZUMERISMU.

Buen Vivir je koncept zakořeněný v domorodých kulturách andské oblasti Jižní Ameriky, zejména v zemích jako Ekvádor, Bolívie nebo Kolumbie. Jedná se o holistickou filozofii a přístup k životu, který zdůrazňuje důležitost harmonie mezi lidmi, přírodou a kosmem. Koncept upozorňuje na potřebu transformace společnosti a ekonomiky s ohledem na ekologickou udržitelnost a sociální spravedlnost. Buen Vivir je významnou alternativou k tradičnímu západnímu konceptu rozvoje, který upřednostňuje hospodářský růst, materialismus a konzumerismus.

Koncept nabízí jiný pohled na to, co představuje dobrý život. Klade důraz na rovnováhu mezi ekonomickým rozvojem, sociálním blahem všech a ekologickou udržitelností. Podporuje život v souladu s přírodou, ochranu biodiverzity, udržitelné zemědělství, komunitní život, participativní rozhodování, sociální rovnost a alternativní ekonomické modely, jako například sociální podnikání. Usiluje také o posílení práv původních obyvatel, uznání jejich znalostí a kulturních hodnot.

Buen Vivir si získal značnou pozornost v Latinské Americe, zejména v zemích jako Ekvádor a Bolívie, kde byl zakotven v jejich ústavách. Ovlivnil také tvorbu politik a rozvojových strategií v různých dalších regionech a slouží jako inspirace pro alternativní přístupy k rozvoji, které upřednostňují udržitelnost, sociální spravedlnost a kulturní rozmanitost.

19: MLADÁ Mayská ŽENA RIGOBERTA MENCHÚ SE POSTAVILA OTROCKÝM PODMÍNKÁM NA KÁVOVÝCH PLANTÁŽÍCH.

Rigoberta Menchú Tum se narodila v roce 1959 vysoko v horách Guatemaly. Se svou rodinou musela tvrdě pracovat na kávových plantážích. Pokud nesbírala kávové plody dost rychle, majitelé plantáží ji byli. Zacházeli s ní jako s otrokem a říkali jí, že její život nemá žádnou hodnotu.

Ona ale byla hrdá na svůj mayský původ a kulturu. Mayská civilizace byla bohatá a vyspělá. Kolonizátoři jim ale vše sebrali a lid zotročili, protesty drtivě potlačovali. To pokračovalo po staletí a ještě v 70. a 80. letech 20. století museli Mayové otročit na bavlníkových nebo kávových plantážích v Guatemale.

Rigoberta byla svědkem násilností a porušování lidských práv. Ač neuměla číst a psát, stala se aktivistkou. Organizovala stávky a demonstrace za lepší životní podmínky a rovná práva pro svůj národ. Její matka i bratr byli brutálně zavražděni, otec zahynul při zásahu armády proti demonstrantům 31. ledna 1980. Vláda se snažila její snahy umlčet. Rigoberta se musela skrývat a v roce 1981 odešla do exilu v Mexiku.

O svůj příběh se chtěla podělit se světem, a tak v roce 1983 vydala autobiografickou knihu Já, Rigoberta Menchú, která vzbudila mezinárodní ohlasy a upřela pozornost světa na dění v Guatemale. Z Rigoberty se stala významná obhájkyň práva domorodého obyvatelstva a v roce 1992 získala Nobelovu cenu míru.

20: PROTESTNÍ HNUTÍ HAMBİ BLEİBT OCHRÁNILO LES PŘED VYKÁCENÍM KVŮLI TĚŽBĚ HNĚDÉHO HNUTÍ A STALO SE SYMBOLEM BOJE ZA OCHRANU PŘÍRODY.

Německo má jako významná průmyslová země velkou poptávku po elektrické energii, kterou z velké míry uspokojují uhelné elektrárny. Ty pro svůj provoz potřebují uhlí a vypouští obrovské množství oxidu uhličitého. Uhelné elektrárny jsou proto vědci z IPCC označovány za nejšpinavější zdroje elektrické energie. A mnozí lidé se proti rozšiřování těžby uhlí aktivně staví.

Hambi bleibt je protestní hnutí, které vzniklo v souvislosti se snahou o zničení lesa Hambach kvůli těžbě hnědého uhlí. Les Hambach v Německu se stal symbolem boje za ochranu přírody a snížení závislosti na fosilních palivech. Hambi bleibt získalo mezinárodní pozornost a širokou podporu, a to nejen od místních obyvatel, ale také od dalších ekologických a lidskoprávních organizací. V roce 2018 chránili les svými těli protestující aktivisté a setkali se se zasahujícími policisty. Německý soud nakonec vydal rozhodnutí, že německá energetická společnost RWE nemá právo kácení provádět. Nedaleká uhelná elektrárna sice funguje dál a vypouští další emise skleníkových plynů, protesty a nátlak veřejnosti ovšem pomohly oddálit rozšíření těžby uhlí v lesu Hambach a vyvolaly diskuse o budoucnosti energetické politiky v Německu a v celosvětovém měřítku.

Studie publikovaná v časopise Ecological Economics v roce 2021 se rozebírala ekonomické důsledky rozhodnutí o přerušení těžby uhlí v lesu Hambach. Došla k závěru, že přechod na obnovitelné zdroje energie a ochrana přírody by mohly přinést z dlouhodobého hlediska udržitelnější ekonomické přínosy než těžba uhlí.

Občanské hnutí Hambi bleibt poukazovalo na negativní dopady těžby uhlí na klima, biodiverzitu a zdraví obyvatel v okolí. Svou akcí se postavilo za přechod na čistou energii, snižování emisí skleníkových plynů a aktivní boj klimatickou změnou. Hnutí se stalo inspirací pro další ekologická hnutí a ukazuje sílu občanské angažovanosti při prosazování udržitelnosti a ochrany přírody.

Příloha 4 = Slepá mapa

CELÝ SVĚT: